

Феномен БАН: До 290-річчя від дня заснування Бібліотеки Російської академії наук

У листопаді 2004 р. виповнюється 290 років Бібліотеці Російської академії наук (БАН), одній з найбільших бібліотек світу, головній бібліотеці (зі статусом науково-дослідного інституту) Російської академії наук (РАН).

Заснована Петром I у 1714 р. як перша державна загальнодоступна книгозбірня Росії Бібліотека, за задумом свого фундатора, була універсальною за змістом фондів, формувала новий тип ученого – російського, який був тісно пов'язаний зі світовою науковою думкою, і разом з тим виконувала функції публічної, тобто була відкритою широкому загалу читачів. 1725 р. книгозбірню разом з кабінетом рідкісних речей – Кунсткамерою – було підпорядковано Імператорській Академії наук, і вся подальша історія Бібліотеки тісно пов'язана з розвитком російської науки.

Починалася Бібліотека з трьох книжкових зібрань: бібліотек Аптекарського приказу, герцога Курляндського та Готторпської (належала Петру I). Упродовж трьох століть унікальні фонди БАН примножувалися генієм і працею видатних учених і державних діячів Росії «для сохранения и использования впредь»: І. Д. Шумахера, Л. Л. Блюментроста, М. В. Ломоносова, С. К. Котельникова, Г. Ф. Міллера, В. М. Татіщева, К. М. Бера, А. А. Куніка, О. О. Шахматова, М. К. Нікольського, С. Ф. Платонова, С. І. Вавілова та багатьох інших. В основі формування фондів БАН – обов'язковий примірник (ОП) видань. З 1746 р. Бібліотека отримує ОП видань Російської академії наук, а з 1783 р. згідно з указом Катерини II «Про вільні типографії» – безоплатно всі друковані видання Росії, і цей порядок, незважаючи на величезні труднощі, зберігається і донині. Ядро фондів БАН складають унікальні бібліотечні колекції XVIII ст. – бібліотеки сподвижників Петра I: перекладача А. А. Вініуса, державного діяча Я. В. Брюса; першого директора Кунсткамери і бібліотеки Р. Арескіна, самого Петра I і його родини; історика В. М. Татіщева; бібліотека Радзивіллів, фонд Бера

«БАН на порозі XXI века – это национальная русская библиотека Российской академии наук – послание из прошлого настоящему и будущему России...»

(Леонов В. П. Судьбы библиотек России: Роман-исследование. – СПб., 2000. – С. 397).

(зібрання видань іноземними мовами, розташоване за оригінальною класифікацією, розробленою академіком К. М. Бером); Слов'янський фонд (видання слов'янськими мовами, крім російської, XVII–XIX ст.); унікальний фонд довідково-бібліографічних видань та багато інших.

Сукупний книжковий фонд сучасної БАН нараховує понад 20 млн прим. російських і зарубіжних видань, рукописів, карт, інших документів на різних носіях.

Історично Бібліотека Російської академії наук склалася як централізована бібліотечна система (ЦБС), котра здійснює бібліотечно-інформаційне забезпечення наукових досліджень за напрямками діяльності Академії і до складу якої нині входять центральна бібліотека та 35 спеціальних наукових бібліотек (на правах відділів і секторів при науково-дослідних установах РАН з фондом 8 млн прим.). Перші бібліотеки ЦБС виникли ще на початку XIX ст., наприклад бібліотека Обсерваторії та Нумізматичного музею – у 1804 р., Ботанічного музею – у 1824 р., і мають багатовікову історію та унікальні фонди.

Сьогодні БАН обслуговує понад 40 тис. користувачів, які мають змогу користуватися фондами всієї ЦБС. Індивідуальний абонемент для академіків, чл.-кореспондентів, докторів і кандидатів наук діє з 1750 р. Документально зафіксовано, що першим читачем Бібліотеки у 1715 р. був шведський мандрівник і письменник Лоренц Ланг. До послуг користувачів сучасної БАН, крім унікальних фондів і традиційних форм бібліотечно-інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування, електронні ресурси – каталоги періодичних видань, зарубіжних монографій, бібліографічні БД видань РАН, зарубіжних наукових журналів, база даних з питань збереження документів тощо. У рамках російської міжвідомчої програми «Електронні бібліотеки Росії» БАН реалізує проекти зі створення мультимедійної системи «Видання Санкт-Петербурзької Академії наук і академічної

друкарні XVIII ст.» та електронної колекції видань друкарні Свято-Успенської Почаївської лаври XVII – початку XVIII ст. Це сприяє доступу користувачів до електронних версій унікальних стародруків і фізичному збереженню їх друківаних оригіналів. У Бібліотеці функціонує служба електронної доставки документів, яка виготовляє і доставляє користувачам електронні копії першоджерел з використанням мережових комп'ютерних технологій.

Творчий колектив фахівців БАН протягом трьох століть діяльності формує, зберігає, надає доступ широкому загалу користувачів, розвиває унікальну книгозбірню, яка сьогодні по праву посідає чільне місце серед національних бібліотек світу. Першим бібліотекарем і керівником БАН був І. Д. Шумахер (керував у 30–40-ві роки XVIII ст. також всіма справами Російської академії, очолюючи її Канцелярію), який працював в ній майже все своє життя – 47 років. Упродовж історичного шляху, пройденого книгозбірнею, її очолювали і нею опікувалися представники славної плеяди відомих російських учених, серед яких: С. К. Котельников, П. І. Соколов, Я. І. Березніков, Х. Д. Френ, К. М. Бер, К. Г. Залеман, М. К. Нікольський та інші.

Бурхливий розвиток сучасної БАН, багатогранність її науково-дослідної та практичної діяльності – результат творчого, наукового підходу до вирішення найважливіших проблем у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, науково-інформаційної діяльності, впровадження новітніх технологій консервації та реставрації фондів, гарантування безпеки бібліотек і архівів та згуртованості зусиль її колективу. Упродовж 17 років БАН очолює В. П. Леонов, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник культури Російської Федерації, автор понад 150 наукових робіт, серед яких книги: «Библиотечный синдром: Записки директора БАН» (1996), «Судьба библиотек в России» (2000), «Пространство библиотеки: библиотечная симфония» (2003) – роздуми про унікальний соціальний феномен – Бібліотеку – і про Бібліотекаря, Фахівця, доля якого є віддзеркаленням долі Бібліотеки, її місця у суспільстві.

Сьогодні БАН – одна з найбільших універсальних бібліотек світу, підтримує наукові і творчі зв'язки з багатьма міжнародними організаціями, бібліотеками, інформаційними та реставраційними центрами.

Бібліотека – член ІФЛА; співпрацює з ЮНЕСКО, зокрема за програмою «Пам'ять світу» та проектом «Радзивілівський літопис»; з 1991 р. у рам-

ках спільного проекту з Бібліотекою Конгресу США реалізує програму «фазової консервації» видань, пошкоджених водою та вогнем. З 1996 р. БАН – член Міжнародної асоціації академії наук (МАН), діяльність якої спрямована на інтеграцію бібліотечно-інформаційних ресурсів країн Співдружності з метою забезпечення інноваційного розвитку науки, а В. П. Леонов є заступником Голови Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академії наук – членів МАН, яка діє на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського – головної бібліотеки Національної академії наук України (НБУВ), членом Міжнародної редакційної колегії наукового збірника «Бібліотеки національних академії наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку», який видає Рада директорів.

БАН і НБУВ поєднує багатолітня творча співпраця у галузі науково-дослідної роботи, зокрема у проведенні спільних наукових досліджень, обміні фахівцями, науковою інформацією в традиційному і онлайн-режимі, інформаційними ресурсами; участь у спільних конференціях, семінарах і нарадах; публікація результатів наукових досліджень і розробок у фахових виданнях цих бібліотек, зокрема у науково-теоретичному і практичному журналі «Бібліотечний вісник» та «Наукових працях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». У 2004 р. між бібліотеками укладено угоду про співробітництво, мета якої – інтеграція і взаємовикористання бібліотечно-інформаційних ресурсів, підтримка взаємних контактів і сприяння культурному обміну між нашими країнами.

Щиро вітаючи Бібліотеку зі славним ювілеєм, повністю поділяємо думку директора БАН В. П. Леонова, який сказав: «Великая библиотека является и великой индивидуальностью. У БАН есть не только великое прошлое, но и настоящее, и будущее».

Програма ювілейних заходів до 290-річчя від дня заснування БАН:

Ювілейна наукова сесія, яка відкриється 25 листопада 2004 р. урочистим засіданням у Петербурзькому науковому центрі. У рамках сесії пройдуть такі заходи:

- З 25 по 29 листопада 2004 р. – наукова конференція «290 років Бібліотеці Російської академії наук».
- З 29 листопада по 1 грудня – VI Міжнародна наукова конференція «Книга в Росії», на секційних засіданнях якої обговорюватимуться такі актуальні проблеми:

- Рукописна і стародрукована книга.
- Історія російської бібліографії.
- Книговидання і книгорозповсюдження.
- Приватні книжкові зібрання і бібліотеки громадського користування.
- Книга і суспільство.
- Книга у контексті міжнародних зв'язків.
- Проблеми збереження рукописної і друкованої книги.

У рамках конференції працюватиме круглий стіл «Книжковий знак».

Публікацію підготовлено за матеріалами веб-порталу «Социально-гуманитарное и политологическое образование» <http://orex.auditorium.ru/aud/afisha/> та виданнями:

1. История Библиотеки Академии наук СССР: 1714–1964. – М.: Наука, 1964. – 599 с.
2. Леонов В. П. БАН как послание настоящему и будущему России // Библиотека. – 2003. – № 6. – С. 13–17.
3. Леонов В. П. Сохранение знаний в библиотеках: опыт БАН // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : Научно-практический и теоретический сборник. – Вып. 2. – К. : НБУВ, 2003. – С. 147–156.
4. Леонов В. П. Судьба библиотеки в России: Роман-исследование. – СПб., 2000. – 415 с.

*Тетяна Кулаковська,
учений секретар Ради директорів наукових
бібліотек та інформаційних центрів академій наук –
членів Міжнародної асоціації академій наук*

Національній бібліотеці Киргизької Республіки – 70

У вересні 2004 р. Національній бібліотеці Киргизької Республіки виповнилося 70 років.

Заснована 1934 р. як Державна бібліотека Киргизької Республіки книгозбірня згідно з постановою уряду країни від 27 жовтня 1999 р. набула статусу національної. Основна суспільна місія Бібліотеки: сприяння розвитку науки, культури, освіти та інших сфер життєдіяльності суспільства; забезпечення вільного і рівного доступу до вітчизняних і світових бібліотечно-інформаційних ресурсів; розвиток національного та інтеграція в світовий інформаційний простір; збереження документальної спадщини Киргизстану.

Сьогодні Бібліотека – провідна науково-дослідна установа країни у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності; науково-методичний та координаційний центр для бібліотек усіх відомств; центр національної бібліографії та створення єдиної автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи Киргизії; міжнародного книгообміну; підвищення кваліфікації та безперервної освіти бібліотечних працівників.

За роки свого існування Бібліотека сформувала унікальний фонд, який нараховує понад 6 млн документів 89 мовами народів світу. Книжкові па-

м'ятки національної культури зібрані в п'яти колекціях: видання киргизькою мовою; надруковані арабською графікою; книги киргизькою мовою, надруковані латиницею та кирилицею; періодичні видання Киргизстану (з початку їх заснування); колекція книг та рукописів відомого мовознавця професора К. Карасаєва.

У фонді зберігаються: одна з перших священних книг Середньої Азії, рукописна книга XII ст. – Коран, «Закон Кокандського ханства» (XVIII ст.), «Маглуматул» (Опис світу) персидською мовою (1820), «Бабурнаме» (Записки султана Бабура) (1957); видання 20-х років XX ст. арабською мовою та багато інших.

Пріоритетним напрямом формування фондів Бібліотеки на сучасному етапі є комплектування виданнями киргизькою мовою та краєзнавчими, незалежно від місця та мови публікації. Щорічно до Бібліотеки надходить близько 2330 тис. прим. книг, журналів, газет, грамзаписів, нормативно-технічної документації, бібліографічно-інформаційних видань, довідників, енциклопедій тощо. Відродження національної самосвідомості, мови, традицій, звичаїв у Республіці спонукало до відкриття на базі Бібліотеки у 1990 р. кафедри краєзнавчої літератури з підсобним фондом понад 7 тис. видань киргизькою мовою. До послуг користувачів Бібліоте-